
Introducció a l'orientació educativa de les Illes Balears i els seus reptes

Introduction to the educational counselling provided in the State-run schools of the Balearic Islands and its challenges

David Sánchez Llull

Orientador de centre (CAIB). Doctor en filosofia i ciències de l'educació (UIB).

A/e: doctordaviu@gmail.com

Data de recepció de l'article: 4 de desembre de 2018

Data d'acceptació de l'article: 4 de febrer de 2019

DOI: 10.2436/20.3007.01.121

Resum

Presentam una introducció a l'orientació educativa de l'escola pública de les Illes Balears. Actualment, a les Illes Balears s'està produint un gran canvi educatiu pel que fa al model actual d'orientació educativa i s'ha introduït una nova figura als centres educatius d'infantil i primària: els orientadors de centre (OC). A partir d'aquí, analitzarem els diferents tipus d'orientadors que actualment existeixen a les Illes Balears (orientadors de centre, OC; orientadors educatius, OE, i Programes d'intervenció psicopedagògica i orientació educativa, PIPOE), i ens introduïrem en els diferents àmbits d'actuació dels orientadors, com ara l'equip d'atenció primerenca (EAP), equip d'alteració del comportament (EAC), equip d'orientació educativa i psicopedagògica (EOEP) i el departament d'orientació (DO) a secundària. També determinarem els diferents tipus d'alumnat que atenen: alumnes amb necessitats específiques de suport educatiu (NESE) i alumnat amb necessitats educatives especials (NEE), per acabar amb les adaptacions curriculars que poden desenvolupar: adaptació curricular significativa (ACS), adaptació curricular no significativa (ACNS) i adaptació curricular d'accés (ACA), i les problemàtiques que actualment afecten els orientadors.

Paraules clau

Orientador, necessitats específiques de suport educatiu, necessitats educatives especials, adaptacions curriculars.

Abstract

This paper gives an introduction to the educational counselling in the State-run schools of the Balearic Islands. A major educational change is now underway with respect to the current model of educational counselling in our area. It involves the introduction of a new figure in the nursery schools and primary schools: the School Counsellor (OC, from the Catalan, as all the acronyms in this abstract). We analyse the different types of counsellors that currently exist in the Balearic Islands and we explore the various fields of action of these counsellors: Early Care Team (EAP), Behaviour Disturbance Team (EAC), Educational and Psychopedagogical Counselling Team (EOEP), and Counselling Department (DO) in secondary school.

We also discuss the various types of students receiving their support: NESE (Specific Educational Support Needs) students and NEE (Special Educational Needs) students. This paper then discusses the curricular adaptations that can be developed: Significant Curricular Adaptation (ACS), Non-Significant Curricular Adaptation (ACNS) and Curricular Access Adaptation (ACA). Lastly, we comment on the problems that are currently affecting counsellors.

Keywords

Counsellor, Specific Educational Support Needs, Special Educational Needs, Curricular Adaptations.

Introducció

Actualment s'està produint a les Illes Balears un gran canvi educatiu pel que fa al model actual d'orientació educativa, tant públic com concertat. D'aquesta manera, la Conselleria d'Educació ha decidit reduir significativament i malauradament de forma unilateral els equips d'orientació educativa i psicopedagògica (EOEP) (gener de 2018), malgrat la gran feina desenvolupada en tots aquests anys pels orientadors educatius (OE) i els professors tècnics de serveis a la comunitat (PTSC) envers l'escola inclusiva — la qual «implica que totes les persones, independentment de les seves característiques i condicions, poden aprendre juntes i desenvolupar-se de manera integral» (Porto, Gerpe i Mosteiro, 2017, p. 124). En contraposició, la Conselleria d'Educació ha apostat pels orientadors de centre (OC) —i abans que l'essència i llibertat dels grans defensors dels alumnes amb necessitats educatives especials (NEE) i alumnes amb necessitats específiques de suport educatiu (NESE) quedi relegada a la seva mínima expressió i desaparegui, tal com la coneixem actualment, integrant-se i subordinant-se en una estructura de centre a vegades homogènia, poc crítica i no saludable, centralitzadora i poc flexible, pròpia d'escoles no saludables (Longás, 2010)— volem desenvolupar una

primera aproximació al concepte i funcions dels orientadors escolars de l'escola pública de les Illes Balears.

En primer lloc, ens introduïrem en els diferents tipus d'orientadors que actualment existeixen als nostres centres com són: els orientadors escolars, orientadors de centre, orientadors dels programes d'intervenció psicopedagògica i orientació educativa (PIPOE) en infantil i primària, i orientadors dels departaments d'orientació (DO) a secundària. En segon lloc, descriurem els diferents equips on es desenvolupa l'orientació educativa a l'escola pública: equip d'atenció primerenca (EAP), equip d'alteració del comportament (EAC), equip d'orientació educativa i psicopedagògica (EOEP) i departament d'orientació, i definirem què és l'atenció a la diversitat com a fonament del nostre model d'orientació. Seguidament, distingirem els diferents tipus d'alumnes NESE; enumerarem els diferents tipus d'alumnes NEE (necessitats educatives especials), les dificultats específiques d'aprenentatge (DEA), les altes capacitats (AC), les condicions personals / historial escolar (CP/HE) i la incorporació tardana (IT), que tants maldecaps ha propiciat al professorat i tutors pels seus acrònims; diferenciarem el tipus d'adaptació curricular que s'ha de desenvolupar segons les necessitats educatives de l'alumnat, i acabarem amb una aproximació a les problemàtiques actuals dels orientadors, com per exemple la manca de recursos, ràtios elevades, sobrecàrrega laboral, estrès i manca de desenvolupament dels plans de prevenció dels riscos laborals, seguretat i salut per aconseguir desenvolupar una orientació de qualitat.

L'orientació als centres públics de les Illes Balears i els orientadors escolars, orientadors de centre, orientadors PIPOE i departaments d'orientació

La primera passa a l'hora d'analitzar l'orientació educativa a les Illes Balears és saber què entenem per orientació educativa, ja que no és un concepte estàtic sinó tot el contrari, està en contínua evolució, i prova d'aquest fet és que en aquests darrers anys les Illes Balears han passat d'una orientació més clínica centrada en el diagnòstic a una de més humanística centrada en l'alumne i la comunitat educativa. Per altra banda, també cal manifestar que aquest gran canvi en el model orientatiu s'està desenvolupant en major mesura als centres públics, ja que aquests atenen el 72,48 %

de l'alumnat NEE, envers un 27,52 % de privats (Porto, Gerpe i Mosteiro, 2017). D'aquesta manera, l'orientació educativa la veiem avui en dia com una orientació psicopedagògica en la qual intervé l'orientació en sentit estricte de la paraula i la intervenció. A partir d'aquí podem definir l'orientació educativa com un: «proceso de ayuda y acompañamiento continuo a todas las personas, en todos sus aspectos, con objeto de potenciar la prevención y el desarrollo humano a lo largo de toda la vida. Esta ayuda se realiza mediante una intervención profesionalizada, basada en principios científicos y filosóficos» (Bisquerra, 2006, p. 10). Fruit d'aquest desenvolupament continu del concepte d'orientador és la gran quantitat de denominacions que reben els orientadors depenent del centre on facin la feina. Els orientadors que fan la feina a secundària ho tenen més fàcil, ja que tots pertanyen al departament d'orientació (del centre; en canvi, els que fan la feina a infantil i primària reben diferents denominacions, com per exemple: orientadors de centre, orientadors escolars i orientadors del Programa d'intervenció psicopedagògica i orientació educativa.

- Els orientadors del Programa d'intervenció psicopedagògica i orientació educativa (PIPOE) apareixen a finals del 2000 i actualment estan en vies d'extinció de la plaça, ja que, com el seu nom indica, desenvolupen feines d'intervenció psicopedagògica i orientació educativa en centres públics i concertats, que actualment estan assumits pels EOEP i OC.
- Els orientadors de centre (OC) són orientadors que formen part de la plantilla orgànica d'un centre d'educació infantil i primària (CEIP) i que es coordinen amb un EOEP de manera puntual, almanco un pic per mes (curs 2018-2019).
- Els orientadors escolars (OE) són orientadors que depenen d'un EOEP i desenvolupen la seva feina d'orientació en centres públics i concertats a infantil i primària. Com a novetat per al curs 2018-2019 hem de dir que els centres concertats (CC) han començat a assumir l'orientació dels seus centres amb l'objectiu d'assumir la tasca orientadora de manera progressiva fins a arribar al 100 % dels seus centres.
- Els orientadors a secundària: desenvolupen la seva feina al DO dels centres de secundària i atenen els alumnes d'ESO, batxillerat i formació professional.

És de destacar que no existeix cap diferència significativa pel que fa a l'orientació entre un OC i un OE, i que únicament la diferència rau en l'estructura organitzativa a la qual pertanyen. Per altra banda, i actualment element de conflicte, és la diferència horària de feina, ja que un OE/OC treballa en horari d'infantil/primària malgrat el cos al qual pertany, que és de secundària, tot i haver-hi una diferència d'hores de feina molt significativa entre ells.

L'equip d'atenció primerenca, l'equip d'alteració del comportament, l'equip d'orientació educativa i psicopedagògica i el departament d'orientació

El següent repte a l'hora d'abordar l'orientació a l'escola pública de les Illes Balears, és determinar l'àmbit d'actuació. A partir de l'evolució i la transformació de l'educació inclusiva al llarg d'aquestes darreres dècades (Garzón, Calvo i Orgaz, 2016), s'han fet aparèixer diferents opcions d'orientació, totes en vigència a les Illes Balears, com l'EAP, EAC, EOEP i el DO a secundària, les quals s'han de tenir en compte per les seves característiques intrínseques. Pel que fa als seus objectius i malgrat aquesta diversitat de funcions, la Llei orgànica 8/2013, de 9 de desembre, per a la millora de la qualitat educativa (LOMQE) (article 57) els deixa ben clars:

1. Les administracions educatives han de disposar els mitjans necessaris perquè tot l'alumnat assoleixi el màxim desenvolupament personal, intel·lectual, social i emocional, així com els objectius que estableix amb caràcter general aquesta Llei.
2. Correspon a les administracions educatives assegurar els recursos necessaris perquè els i les alumnes que requereixin una atenció educativa diferent de l'ordinària, perquè presenten necessitats educatives especials, per dificultats específiques d'aprenentatge, per les seves altes capacitats intel·lectuals, perquè s'han incorporat tard al sistema educatiu, o per condicions personals o d'història escolar, puguin assolir el màxim desenvolupament possible de les seves capacitats personals i, en tot cas, els objectius establerts amb caràcter general per a tot l'alumnat. (BOE, 2013)

Per altra banda, el Servei d'Atenció a la Diversitat (SAD) manifesta que «els professionals de l'orientació tenen com a funció primordial l'assessorament i la col·laboració en l'establiment de programes i actuacions per prevenir i detectar

precoçment dificultats o problemes de desenvolupament personal i/o d'aprenentatge dels alumnes» (Govern de les Illes Balears, 2017, p. 11).

L'equip d'atenció primerenca (EAP)

L'EAP desenvolupa les seves funcions d'orientació educativa a les escoles de zero a sis anys, les quals rebran el nom de *escola infantil* (EI), si és pública, o de *centre d'educació infantil* (CEI), si és concertada.

Els seus objectius fonamentals són:

- la prevenció,
- l'avaluació psicopedagògica,
- la intervenció, i
- l'assessorament a les famílies.

S'intenta actuar amb l'alumne el més aviat possible, a partir de la identificació de l'alumnat NESE i detectant possibles problemes de risc que poden incidir en l'aprenentatge. D'aquesta manera, es desenvoluparà una escola el més inclusiva possible atenent la diversitat. Per tant, a partir de l'observació directa de l'alumne, la coordinació amb la família, la relació entre escola i serveis mèdics i socials, i l'aplicació de diferents proves cognitives, es podrà desenvolupar una avaluació psicopedagògica que ens orientarà envers el procés d'ensenyament-aprenentatge de l'alumne.

L'equip d'alteració del comportament (EAC)

L'EAC treballarà amb els alumnes de segon cicle d'infantil (de tres a sis anys), primària i secundària de l'escola pública de les Illes Balears. La seva finalitat és donar suport als centres educatius que presentin un alumnat amb problemes de conducta. Haurà de coordinar-se amb els orientadors del centre, el professorat, les famílies i els serveis socials, especials o mèdics. L'objectiu és prevenir, actuar i minimitzar alteracions greus del comportament, per això és fonamental una bona coordinació amb els OC, EAP, OEP, DO de cada etapa educativa. Les funcions de l'orientador segons el Govern de les Illes Balears (GOIB, 2018) són:

- Assessorar els centres educatius i els professionals sobre les estratègies més adients, tant metodològiques com organitzatives, que ajudin a millorar la resposta educativa per a aquest tipus d'alumnes.
- Desenvolupar intervencions de caràcter extraordinari, per a l'aplicació de programes per a la integració conductual de l'alumnat.
- Coordinar els serveis educatius i les institucions sanitàries i de serveis socials.
- Difondre signes d'alerta i manifestacions de les alteracions i trastorns greus de conducta amb l'objectiu de facilitar la detecció i intervenció d'hora.
- Acompanyament del professorat de suport que treballa amb l'alumne o alumna amb trastorn greu de conducta (TGC).
- Coordinar i calendaritzar el retorn al centre ordinari de l'alumne o alumna amb modalitat educativa compartida, quan s'hagin complert els objectius proposats.
- Coordinar la formació permanent del professorat en matèria de TGC.

Els equips d'orientació educativa i psicopedagògica (EOEP)

Els equips d'orientació educativa i psicopedagògica són els responsables de desenvolupar una orientació de qualitat en les etapes educatives d'infantil i primària. Estan integrats bàsicament per orientadors i professors tècnics de serveis a la comunitat. Com tots els orientadors, tenen com a fonament el model d'escola inclusiva, és a dir, un model d'escola que té com a finalitat l'atenció a la diversitat de tot el seu alumnat, i intenten donar resposta de manera general a les característiques educatives dels alumnes perquè puguin assolir els continguts d'aquestes etapes educatives de forma ordinària, indistintament de les seves característiques físiques, psíquiques o socials. Més específicament, atendran els alumnes NEE i NESE quan aquests no poden assolir els continguts curriculars de forma ordinària mitjançant suports de professionals, com els professors terapèutics (PT) i professors d'audició i llenguatge (AL), entre d'altres, i desenvoluparan adaptacions curriculars significatives (ACS) o no significatives (ACNS), si escauen, segons les necessitats educatives dels alumnes.

Per tant, aquells són els responsables de l'orientació educativa en les etapes d'educació infantil i primària i de la custòdia dels expedients dels alumnes; desenvolupen funcions com l'avaluació psicopedagògica, l'assessorament educatiu i familiar, la revisió del diagnòstic, el seguiment de l'alumnat NEE i NESE, el suport i la col·laboració amb el professorat, l'equip directiu, els tutors, els PT i els AL; s'ocupen de serveis externs, com pediatria, neuropediatria i l'Institut per a la Salut Mental de la Infància i l'Adolescència (IBSMIA), i gestionen equips específics, com el Servei d'Orientació Especialitzat en Trastorns de les Dificultats Socials i de la Comunicació (EADISOC) o l'equip d'alteració del comportament. A més, fan tasques burocràtiques, com les beques i les memòries, entre d'altres. És important mencionar també els llargs protocols que han de desenvolupar, com per exemple el d'assetjament escolar, el del trastorn per dèficit d'atenció / hiperactivitat (TDA/H) o el d'altres capacitats (AC).

Entre els seus objectius, es poden destacar:

- Atendre demandes psicopedagògiques i socials.
- Participar en el seguiment de l'alumnat NEE i NESE.
- Col·laborar i assessorar en els plans i projectes del centre, amb la participació en la dels òrgans de coordinació pedagògica i docent.
- Millorar la planificació, organització i funcions dels reforços educatius i de l'equip de suport.

El departament d'orientació (DO)

L'educació secundària té com a finalitat desenvolupar les potencialitats dels alumnes des d'un punt de vista cognitiu, individual i social per aconseguir la màxima autonomia personal. És fonamental tenir en compte els canvis físics que es produeixen en aquestes edats amb les seves repercussions motrius, afectives i socials en la formació de l'autoconcepte i de l'autoestima. L'educació ha de preparar l'adolescent per desenvolupar les responsabilitats i tasques pròpies de l'edat adulta, i és en aquesta etapa on els alumnes han de prendre moltes i molt importants decisions que condicionaran el seu futur acadèmic i professional. Per això, és necessari organitzar programes i activitats d'orientació acadèmica i professional que promoguin les línies d'interessos, de motivació i de projecte personal i social de l'alumne, que afavoreixin

una presa de decisions autònoma i responsable. També caldrà treballar les actituds cooperatives i la resolució de conflictes a través del diàleg i la tolerància, ja que en aquesta etapa s'amplien molt les relacions socials en diferents direccions.

D'aquesta manera, l'orientació educativa es concep com «un procés continu d'assessorament i de suport sobre els aspectes escolars, personals, acadèmics i professionals per al desenvolupament integral de l'alumnat, i constitueix un dret bàsic, així com un factor primordial per a la qualitat de l'ensenyament» (GOIB, 2017, p. 2). L'objectiu és el desenvolupament integral dels alumnes segons les seves potencialitats, és a dir, les seves capacitats educatives tenint en compte les seves característiques individuals, fomentant una escola inclusiva que atén la diversitat amb la finalitat d'afavorir la seva plena integració social, cultural i laboral en el context on viu.

Entre els àmbits d'actuació de l'orientador del DO a secundària podem destacar:

- El suport al procés d'ensenyament-aprenentatge mitjançant la col·laboració amb el professorat.
- El suport al Pla d'orientació acadèmica i professional (POAP), per orientar l'alumnat en els moments de decisió acadèmica i futur professional. Suport al Pla d'acció tutorial (PAT), en el qual queden reflectits els objectius i les activitats del professorat pel que fa a la tutoria i l'orientació de l'alumnat.

Atenció a la diversitat i els alumnes NEE i NESE

Segons López Ruiz (2013, 218) per *diversitat dins l'àmbit educatiu*, podem entendre:

El conjunto de diferencias individuales que coexisten en todo el alumnado. Es decir, que hablamos de la heterogeneidad que existe en todas las aulas, debida a las diferencias en la capacidad intelectual, en el rendimiento académico, diferencias en los intereses y en el ritmo de aprendizaje, diferencias socio-culturales, lingüísticas y diferencias de género. Es decir que todos somos diferentes.

Un dels grans reptes a l'hora de desenvolupar una educació inclusiva i atenció a la diversitat de manera qualitativa és saber diferenciar l'alumnat ordinari del NESE i NEE i conscienciar-se de la gran quantitat d'acrònims que s'han d'aprendre, començant per la mateixa denominació *orientador*, abans esmentada. Malgrat que la LOMQE ho deixa

ben clar, encara apareixen confusions en el professorat a l'hora de conèixer, diferenciar i saber com actuar davant aquest tipus d'alumnat. Així, s'ha detectat la confusió de l'alumnat NESE i NEE entre la comunitat educativa. És important mencionar que, mentre que els alumnes NESE fan referència a tot l'alumnat amb necessitats específiques de suport educatiu, l'alumnat NEE és part de l'alumnat NESE i fa referència només als alumnes amb necessitats educatives especials.

Segons l'article 71.2 de la LOMQE, l'alumne NESE és aquell que presenta necessitats específiques de suport educatiu i que requereix «una atenció educativa diferent de l'ordinària perquè presenta necessitats educatives especials (NEE), per dificultats específiques d'aprenentatge (DEA), per trastorn per dèficit d'atenció amb hiperactivitat (TDAH), per altes capacitats intel·lectuals (AC), per haver-se incorporat tard al sistema educatiu (IT) o per condicions personals o d'història escolar (CP/HE). L'alumne amb NESE ha de ser atès, amb caràcter general, en el grup de referència».

Per altra banda, a l'article 73 de la mateixa Llei es defineix l'alumnat NEE d'aquesta manera: «S'entén per alumnat que presenta necessitats educatives especials el que requereix, per un període de la seva escolarització o al llarg de tota l'escolarització, determinats suports i atencions educatives específiques derivades de discapacitat o trastorns greus de conducta.»

Tipologia de l'alumnat NESE del qual és responsable l'orientador o l'orientadora

Entram de ple en un dels maldecaps més grans que tenen els orientadors a l'hora de coordinar-se amb el professor/tutor per tal d'afrontar l'atenció a la diversitat i l'escola inclusiva, i és el d'entendre la diferent tipologia d'alumnat NESE que pot tenir un docent a l'aula, el qual, a partir d'unes característiques pròpies, exigirà el desenvolupament d'un tipus especial d'ensenyament/aprenentatge. Ens proposam com a objectiu que el professorat tengui una figura clara dels alumnes NESE i els seus acrònims i sàpiga distingir les principals problemàtiques dels alumnes amb els quals interactua, sense aprofundir en cada una d'elles. D'aquesta manera, els alumnes NESE, dels quals és responsable l'orientador, es poden dividir en diferents grups i aquests a la vegada es divideixen en subgrups.

Alumnat NESE (necessitats específiques de suport educatiu)

Dins l'alumnat NESE tenim els grans grups següents:

- Alumnat amb necessitats educatives especials (NEE) derivades de discapacitats o trastorns greus de la conducta:
 - Discapacitat intel·lectual (DI): es caracteritza per un quocient intel·lectual (QI) inferior a 70 i pot ser lleu, moderada o greu.
 - Discapacitat motòrica (DM): és una alteració motriu que incideix en el desenvolupament del procés ensenyament/aprenentatge de l'alumne. Pot ser temporal o permanent.
 - Discapacitat sensorial auditiva (DSA): és una alteració del sistema auditiu i incideix en la capacitat de desenvolupar el llenguatge.
 - Discapacitat sensorial visual (DSV): és una alteració del sistema visual que provoca problemes visuals greus, malgrat les correccions òptiques, o ceguera directament.
 - Trastorn de l'espectre autista (TEA): és un trastorn neurològic caracteritzat per problemes en el raonament, la comunicació i la interacció social, entre d'altres. Dins el TEA trobaríem l'alumnat Asperger (AS).
 - Trastorn emocional greu (TEG): és un estat de descontentament o depressió que incidirà en les relacions socials i en l'aprenentatge de l'alumne.
 - Trastorn greu de conducta (TGC): manifesta un patró d'inadaptació social continuat i intens en el temps. Associaríem a aquest trastorn el trastorn negativista desafiament (TND), el trastorn explosiu intermitent (TEI) i el trastorn de conducta (TC).
 - Trastorn del neurodesenvolupament (TN): problemes d'ensenyament o aprenentatge relacionats amb el sistema nerviós central (SNC).
 - Retard maduratiu (RM): aquesta descripció s'empra en alumnes de tres a sis anys per manifestar un retard en el procés d'ensenyament-aprenentatge.
- Alumnat amb dificultats específiques d'aprenentatge (DEA): ve determinat per certes alteracions en els processos d'ensenyament-aprenentatge de l'alumnat.

- Trastorn d'aprenentatge (TA): dislèxia, discalculia, disortografia, disgrafia.
- Trastorn per dèficit d'atenció amb hiperactivitat o sense (TDA/H): trastorn derivat de la desatenció o hiperactivitat-impulsivitat en els processos d'ensenyament-aprenentatge de l'alumnat.
- Trastorn greu del llenguatge (TGL): és un trastorn que ve determinat per un desenvolupament desordenat, anormal i a vegades tardà del llenguatge.
- Alumnat amb altes capacitats (AC): és l'alumnat amb altes capacitats intel·lectuals. Aquests alumnes presenten característiques molt heterogènies. Podem classificar-los en superdotació, talent o precocitat segons el seu QI.

Tipologia de l'alumnat NESE dels quals en són responsables els professors i tècnics de serveis a la comunitat (PTSC)

Tant l'OE com el PTSC formen un equip interdisciplinari el qual, juntament amb l'equip de suport, es coordina i treballa per tal d'oferir una orientació de qualitat. D'aquesta manera, el professor tècnic de serveis a la comunitat és el responsable d'actuar amb alumnes que presenten problemàtiques personals i socials i alumnes nous. Les fonts de les problemàtiques d'aquests alumnes poden ser diverses, com és el cas de:

L'Alumnat amb necessitats específiques de suport educatiu per condicions personals o història escolar amb un desfasament curricular significatiu (CP/HE): ve determinat per certes alteracions en els processos d'ensenyament-aprenentatge de l'alumnat d'origen social o motivades per alguna malaltia. N'hi ha diversos tipus:

- Absentisme escolar (AE) de tipus intermitent, intens, crònic, desescolaritzat.
- Atenció educativa domiciliària (AED).
- Atenció educativa hospitalària (AEH).
- Alumnat declarat en desemparament o tutela administrativa (DDTA).
- Irregularitat en l'escolarització (IE).
- Famílies desplaçades per motius laborals (FDML).
- Fills de famílies temporeres (FFT).

- Alumnes amb malalties cròniques (MC).
- Alumnes de minories ètniques o culturals (MEC).
- Alumnes amb perfil d'exclusió social (PES).

O bé de l'Alumnat amb incorporació tardana (IT): ve determinat per alumnes amb incorporació tardana al sistema educatiu i un desconeixement d'una de les dues llengües oficials de les nostres Illes.

Les adaptacions curriculars

L'any 2001, la Direcció General d'Ordenació i Innovació ja parlava d'adaptacions curriculars al sistema educatiu de les Illes Balears:

L'adaptació curricular és l'adequació del currículum a les necessitats de l'alumne, amb la finalitat que pugui desenvolupar en la major mesura possible, les capacitats establertes en els objectius generals de l'etapa i participar dels entorns generals i comuns, escolars i extraescolars (p. 1).

Per altra banda, a la Resolució del conseller d'Educació i Cultura de 18 de juny de 2010 envers les instruccions per a l'organització i el funcionament dels centres privats concertats d'educació infantil i primària, i d'educació secundària, es manifestava el següent:

Les adaptacions curriculars són ajustaments o modificacions que es duen a terme sobre elements d'accés al currículum o sobre els elements del currículum (competències bàsiques, objectius, continguts, criteris d'avaluació, metodologia), per respondre les necessitats educatives de l'alumne amb la finalitat que pugui desenvolupar al màxim les capacitats establertes en els objectius generals de l'etapa i participar dels entorns generals i comuns. Les adaptacions curriculars han d'estar incloses a la programació d'aula i el seu referent curricular són els objectius i les competències bàsiques de l'etapa, del cicle o del curs corresponent (p. 50).

Malgrat tots els anys passats i que no sigui un concepte nou des del punt de vista educatiu, les adaptacions curriculars són un altre problema a l'hora de diferenciar-les i desenvolupar-les per part del professor/tutor i és que pot haver-hi diferents tipus d'adaptacions curriculars: adaptació curricular significativa (ACS), adaptació curricular

no significativa (ACNS) i adaptació curricular d'accés (ACA). Podem agrupar el tipus d'adaptació d'acord amb dos models diferents: en primer lloc, les adaptacions curriculars ordinàries, que serien les ACNS i ACA, i les adaptacions específiques, que farien referència a les ACS. D'aquesta manera i segons el *Butlletí Oficial de les Illes Balears* (2011):

- Les adaptacions curriculars significatives (ACS) són «les que s'aparten de manera substancial o significativa dels elements del currículum i afecten el grau de consecució dels objectius establerts per a cada etapa i, si és el cas, de les competències bàsiques. Les adaptacions curriculars significatives es consideren una mesura específica de suport i es desenvolupen quan hi ha un desfasament curricular de més de dos anys».
- Les adaptacions curriculars no significatives (ACNS) són «les modificacions dels elements del currículum que no afecten el grau de consecució dels objectius generals ni de les competències bàsiques». És una mesura ordinària de suport.
- Les adaptacions d'accés (ACA) són «les modificacions que faciliten i possibiliten el desenvolupament curricular i que es refereixen als elements organitzatius, als recursos de tot tipus i a l'optimització d'aquests». No afecten el currículum. Així, les adaptacions curriculars d'accés «es refereixen a aquells elements que possibiliten accedir al currículum amb normalitat, com són: adequació d'espais, de temps i d'aspectes físics; adaptacions a l'equipament, mobiliari i recursos didàctics; utilització de sistemes o codis distints, complementaris o alternatius per compensar les necessitats de comunicació» (GOIB, 2010b). També és una mesura ordinària de suport.

Problemàtiques actuals de l'orientació a les Illes Balears

Si analitzam aquest gran canvi en el model d'orientació educativa i li sumam la deixadesa en els àmbits polític i sindical que han hagut de patir tant els EOEP com els equips d'orientació (EO), trobarem que el futur de l'orientació a les Illes Balears té molts reptes per assolir. A la falta de recursos materials i estructurals per desenvolupar la feina d'orientador amb un mínim de qualitat, a vegades se li sumen centres amb estructures molt jeràrquiques que impossibiliten, de manera significativa,

desenvolupar una orientació més humanística en contraposició a una orientació més clínica i desfasada, on l'orientador només fa informes sense integrar tota la comunitat educativa, és a dir: professorat, equip directiu, família... Per altra banda, tenim unes ràtios que quadrupliquen les recomanacions d'organismes internacionals com l'Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura (UNESCO), l'American School Counselor Association (ASCA) i l'Asociación Internacional para la Orientación Educativa y Profesional (AIOEP), i en l'àmbit nacional, la Confederación de Organizaciones de Psicopedagogía y Orientación de España (COPOE), els quals parlen d'una ràtio per orientador de dos-cents cinquanta alumnes. És important mencionar que les Illes Balears compten actualment amb 27.864 alumnes identificats com a alumnes amb necessitats específiques de suport educatiu (NESE), la qual cosa representa un 17,4 % del total d'alumnes matriculats i si, a més d'això, li sumam la sobrecàrrega laboral que duu aparellada aquesta manca d'orientadors, és pertinent pensar en l'aparició de problemàtiques psicosocials (estrès, ansietat i depressió) en els orientadors. Analitzant estudis recents, sabem que les problemàtiques psicosocials afecten un 33 % dels docents de secundària (Sánchez Llull, 2014), cos en el qual s'integren els orientadors.

Per altra banda, si profunditzam a saber quins són els mecanismes per actuar davant les problemàtiques psicosocials que afecten els orientadors i PTSC, hauríem de començar per analitzar els plans de prevenció de riscos laborals, seguretat i salut, i aquests haurien d'estar al dia. Malauradament, s'ha corroborat que els plans de prevenció de riscos laborals, seguretat i salut no es desenvolupen segons la normativa, i aquests incideixen directament en el professorat i indirectament en els resultats dels alumnes (Sánchez, March i Ballester, 2015).

És important mencionar també el paper de la dona en els equips d'orientació, ja que representen una majoria molt significativa de professionals. Així, els plans de prevenció haurien de tenir en compte aquest gran percentatge de dones segons Sánchez i Revert (2018), ja que han d'atendre la perspectiva de gènere juntament amb els riscos psicosocials, cosa que no passa actualment segons la normativa del Govern de les Illes Balears (2010a).

En definitiva, resulta paradoxal que els orientadors de les Illes, els quals són l'eina per donar una resposta de qualitat a l'escola inclusiva mitjançant l'atenció a la diversitat en els nostres centres escolars d'infantil, primària i secundària, no puguin a la pràctica desenvolupar correctament la seva feina per la manca de recursos materials, organitzatius i personals.

D'aquesta manera, seria bo plantejar-se si l'escola pública de les Illes Balears i els centres concertats poden assumir un model organitzatiu d'orientació tan ambiciós com l'actual. La resposta és clara: no. Seria necessària una dotació de més recursos materials i personals, i encara que any rere any augmenta el nombre d'orientadors, encara no és suficient per oferir una orientació de qualitat. De fet, no resulta estrany veure als centres educatius una quantitat tan gran de demandes d'orientació, que cada any va augmentant no només en nombre d'actuacions sinó també en alumnes que queden pendents de valorar, és a dir, alumnat bàsicament NESE i NEE que no rebrà l'atenció a la diversitat que requereix i els suports que necessita segons les seves característiques personals i educatives amb el consegüent malestar familiar, ja que veuen com curs rere curs no es fa una valoració del seu fill com cal i no s'atenen les necessitats educatives d'uns alumnes que són la base de la nostra escola inclusiva, la qual fomenta l'atenció a la diversitat.

Conclusions

S'està produint a les Illes Balears un gran canvi educatiu pel que fa al model actual d'orientació educativa, tant públic com concertat. La Conselleria d'Educació de les Illes Balears està introduint una nova figura als centres educatius d'infantil i primària, sense unes instruccions clares ni recursos pel que fa a infraestructures i materials que poden xocar amb les estructures que fins ara han fet servir els centres educatius per desenvolupar l'atenció a la diversitat. Un dels primers conflictes que apareix a l'escola infantil i primària és el canvi del model d'orientació, que passa d'un model estàtic dirigit per un EOEP i centrat en el diagnòstic a un model d'OC, el qual es coordina amb l'equip de suport i desenvolupa una orientació de caràcter més humanístic, i el qual se centra en l'alumne i la comunitat educativa. Aquest canvi continu que sofreix l'escola pública a les Illes Balears ha fet que hagin aparegut, durant els temps de vigència de

l'orientació en l'àmbit insular, diferents tipus d'orientadors, com per exemple: orientadors de centre, orientadors escolars i orientadors PIPOE. L'àmbit d'actuació tampoc es deslliura d'aquesta diversitat terminològica i, a partir de l'evolució i la transformació de l'educació inclusiva al llarg d'aquestes darreres dècades (Garzón, Calvo i Orgaz, 2016), han aparegut diferents opcions d'orientació, totes en vigència a les Illes Balears, com ara l'EAP, EAC, EOEP i el DO a secundària.

Per altra banda, a aquesta complexitat lingüística en la definició de l'orientador, se li ha de sumar un dels grans reptes a l'hora de desenvolupar una educació inclusiva i d'atenció a la diversitat de manera qualitativa, i és saber diferenciar l'alumnat ordinari del NESE i NEE. S'ha detectat una confusió terminològica per diferenciar l'alumnat NESE del NEE entre la comunitat educativa; per tant, és important mencionar que, mentre que els alumnes NESE fan referència a l'alumnat amb «necessitats específiques de suport educatiu», l'alumnat NEE és part de l'alumnat NESE i fa referència als alumnes amb «necessitats educatives especials». D'aquesta manera, dins l'alumnat NESE podríem trobar alumnat NEE, DEA, AC, CP/HE i IT, mentre que el NEE poden ser: discapacitat intel·lectual (DI), discapacitat motòrica (DM), discapacitat sensorial auditiva (DSA), discapacitat sensorial visual (DSV), trastorn de l'espectre autista (TEA), trastorn emocional greu (TEG), trastorn greu de conducta (TGC), trastorn del neurodesenvolupament (TN) i retard maduratiu (RM). Per altra banda, és important saber que els PTSC actuaran envers els alumnes CP/HE i IT i podran col·laborar amb els orientadors sempre que aquests tinguin l'obligació de participar per associar-se en la resolució de problemes de tipus cognitiu.

Per altra banda, i amb referència a les adaptacions curriculars, i malgrat tots els anys passats i que no sigui un concepte nou en l'àmbit educatiu, segueixen sent un altre problema a l'hora de diferenciar-les i desenvolupar-les per part del professor/tutor i és que pot haver-hi diferents tipus d'adaptacions curriculars: adaptació curricular significativa (ACS), adaptació curricular no significativa (ACNS) i adaptació curricular d'accés (ACA). Podem agrupar el tipus d'adaptació d'acord amb dos models diferents: en primer lloc, les adaptacions curriculars ordinàries, que serien les ACNS i ACA, i les adaptacions específiques, que farien referència a les ACS.

Per acabar, cal manifestar que, a la manca de recursos materials i estructurals per desenvolupar la feina d'orientador amb un mínim de qualitat, se li sumen a vegades centres amb estructures molt jeràrquiques, que impossibiliten, de manera significativa, desenvolupar una orientació de qualitat sense entrar en conflicte amb l'equip directiu i el professorat. Per altra banda, tenim unes ràtios que quadrupliquen les recomanacions d'organismes internacionals com la UNESCO, l'ASCA i l'AIOEP, i en l'àmbit nacional, la COPOE, els quals parlen d'una ràtio per orientador de dos-cents cinquanta alumnes. Si a més, apareix la sobrecàrrega laboral que duu aparellada aquesta manca d'orientadors, és pertinent pensar en l'aparició de problemàtiques psicosocials (estrès, ansietat i depressió) en els orientadors. Analitzant estudis recents, sabem que les problemàtiques psicosocials afecten el 33 % dels docents de secundària (Sánchez Llull, 2014), cos en el qual s'integren els orientadors.

A partir d'aquí, hauríem de ser conscients que l'escola pública de les Illes Balears i els centres concertats no poden assumir un model organitzatiu d'orientació tan ambiciós com l'actual, sense repercutir en la qualitat de l'orientació educativa, ja que els recursos materials, organitzatius i personals no són suficients i els orientadors han d'assumir una quantitat tan gran de demandes d'orientació que fan que aquestes quedin, moltes vegades, sense valorar i es deixin per al curs següent, cosa que repercuteix en la resposta orientadora i en l'atenció dels alumnes que presenten necessitats educatives de suport especial, i que són la base de la nostra escola inclusiva.

Bibliografia

Acord del Consell de Govern de 27 de maig de 2011 pel qual es corregeixen les errades del Decret 39/2011, de 29 d'abril, pel qual es regula l'atenció a la diversitat i l'orientació educativa als centres educatius no universitaris sostinguts amb fons públics, *Butlletí Oficial de les Illes Balears*, 78 (2011).

Bisquerra, R. (2006). Orientación psicopedagógica y educación emocional. *Estudios sobre Educación*, 11, 9-25.

Garzón, P., Calvo, I. i Orgaz, B. (2016). Inclusión educativa: Actitudes y estrategias del profesorado. *Revista Española de Discapacidad*, 4(2), 25-45.

- Govern de les Illes Balears (GOIB) (9 gener 2001). [Carta de la directora general d'Ordenació i Innovació als directors d'escoles]. Recuperat de http://die.caib.es/normativa/pdf/01/2001-01-09_Aclariments_AvaluacioAlumnesNEE.pdf
- (2010a). *Guia per a la implantació d'un protocol per a la prevenció de l'assetjament moral i sexual*. Palma: Conselleria de Turisme i Treball. Recuperat de <http://www.caib.es/govern/rest/arxiu/798202>
- (2010b). *Resolució del conseller d'Educació i Cultura de 18 de juny de 2010 per a la qual s'aproven les instruccions per a l'organització i el funcionament dels centres privats concertats d'educació infantil i primària, i d'educació secundària per al curs 2010-2011*. Palma: Conselleria d'Educació i Cultura. Recuperat de http://die.caib.es/normativa/pdf/2010/2010_Resolucioinstruccionsannexoscen tresprivatsconcertats.pdf
- (2017). *Instruccions de funcionament dels serveis d'orientació educativa al segon cicle d'educació infantil i primària per al curs 2017-2018*. Palma: Conselleria d'Educació i Universitat. Recuperat de <http://www.caib.es/sites/diversitat/f/235582>
- (2018). *Equip d'alteració del comportament (EAC)*. Palma: Conselleria d'Educació i Universitat. Recuperat de http://www.caib.es/sites/diversitat/ca/equip_dalteracio_del_comportament/archivopub.do?ctrl=MCRST4325ZI257107&id=257107
- Llei orgànica 8/2013, de 9 de desembre, per la millora de la qualitat educativa, *Boletín Oficial del Estado* (BOE), 295 (2013). Recuperat de http://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2013-12886
- Longás, J. (2010). *Una aproximació a l'escola com organització saludable: Anàlisi de la relació entre el context intern del docent i la síndrome d'esgotament professional*. (Tesi doctoral). Universitat Ramon Llull, Catalunya.
- López Ruiz, E. (2013). La atención a la diversidad en la futura LOMCE. En M. C. Cardona, E. Chiner i A. V. Giner (eds.), *Investigación e innovación educativa al servicio de*

instituciones y comunidades globales, plurales y diversas (p. 218-224). Alacant: Universitat d'Alacant.

Porto, A. M., Gerpe, E. M. i Mosteiro, M. J. (2017). Educación inclusiva y enseñanza no universitaria: Las cifras de una realidad. *Revista de Estudios e Investigación en Psicología y Educación*, 11 (Extr.), 124-128.

Sánchez Llull, D. (2014). *Burnout als centres públics de secundària de les Illes Balears*. (Tesi doctoral, Universitat de les Illes Balears, Illes Balears). Recuperat de <http://www.tdx.cat/bitstream/handle/10803/284235/tdsl1de1.pdf?sequence=1>

Sánchez, D., March, M. X. i Ballester, Ll. (2015). Malestar social y malestar docente: Una investigación sobre el síndrome de desgaste profesional *burnout* y su incidencia socioeducativa. *Aula: Revista de Pedagogía de la Universidad de Salamanca*, 21, 245-257.

Sánchez, D. i Revert, Y. (2018). Discriminació al professorat per motius de gènere a l'escola pública de les Illes Balears. *Revista Catalana de Pedagogia*, 13, 173-194.

Per citar aquest article:

Sánchez, D. (2019). Introducció a l'orientació educativa a les Illes Balears i els seus reptes. *Revista Catalana de Pedagogia*, 15, 177-196.

Publicat a <http://www.publicacions.iec.cat>